

ТОНГ ЮЛДУЗИ

Муассислар: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ДАВЛАТ МАТБУОТ ҚҮМИТАСИ

Газета 1929 йил, 1 августдан «Ленин учқуни» номи билан чиқа бошлаган

№ 8 (65884)
1996 йил, 7 февраль, чоршанба

Сотувда
эркин нархда

ларнинг сеҳрига маҳлие булиб, дарс тугаганини ҳам пайқамай қолишади. Туман, вилоят миқёсида утказиладиган ёш физиклар олимпиадалари голиблари орасида Амир Темуր номли мактаб ўқувчилари номларининг тез-тез учраб туриши ҳам бежиз эмас. Ўқувчиларнинг бу фанни зўр иштиёқ билан ўрганишлари кўп жиҳатдан ўқувчининг маҳоратига ҳам боғлиқдир. Олий тоифали ўқитув-

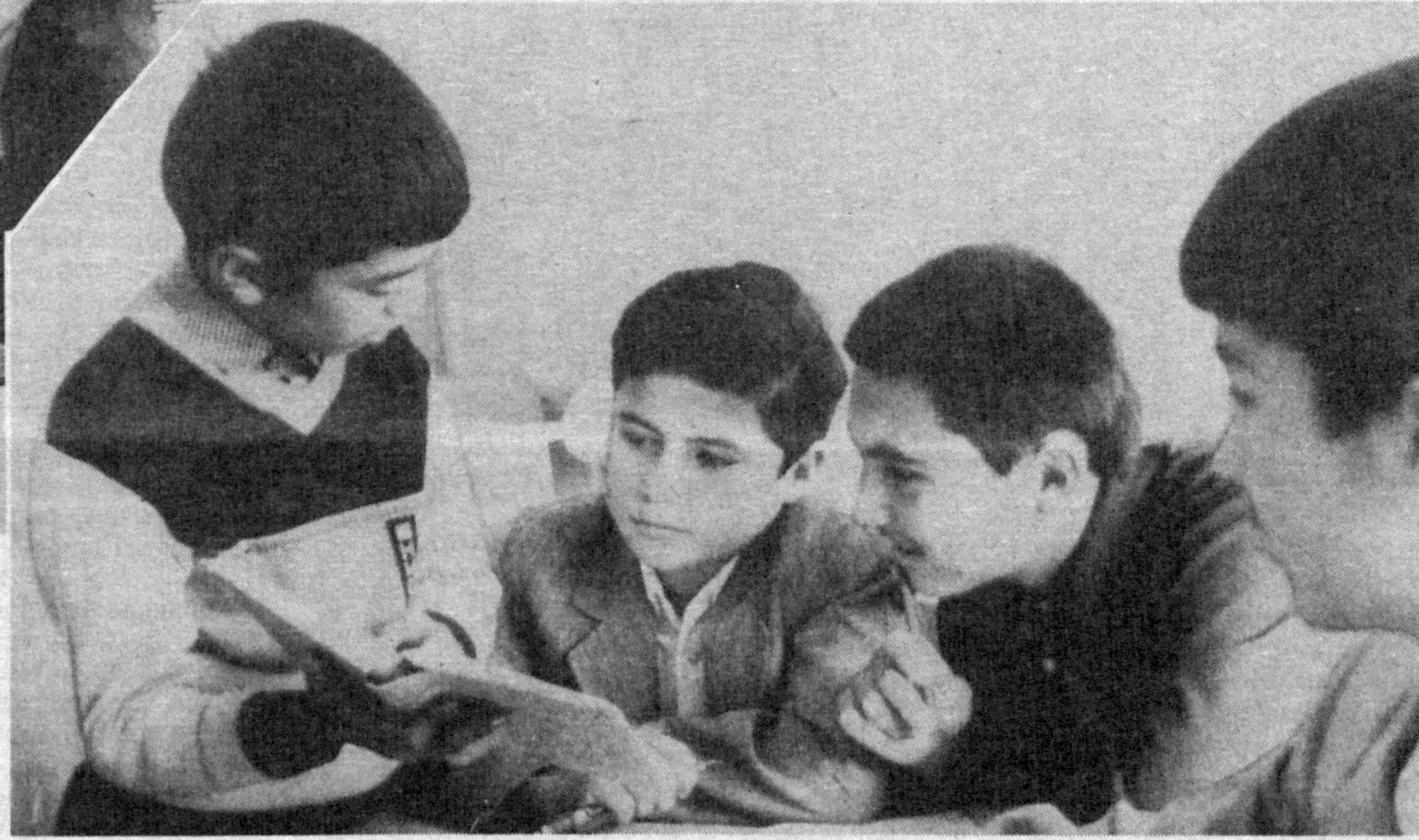
ганда баҳслашиб ҳам қоламиз. Яхшилаб тушуниб олмагунларича кўнгиллари тинчимайди. Ҳар икки ўқувчим ҳам туман миқёсидаги ёш физиклар олимпиадасида иштирок этиб, голиб чиқишди. Қани энди, ҳамма ўқувчиларим ҳам шундай бўлса?! Бундай иқтидорли болаларга дарс утган сари утгинг келаверади, янада кўпроқ билим беришга ошиқасан киши!

Ҳа, дарвоқе мактаб боғи ҳа-

қида ёзишни унутай дебмиз-ку. Ўқувчилар қули билан яратилган каттагина боғда йўқ меванинг узи йўқ. Олма, олча, гилос дейсизми, напшатию хурмо дейсизми, куклам чоғи боққа бир келинг, Иссиқхонадаги лимонзорларга кириб, туپидан лимон узиб ейишни гаштини айтмайсизми!

Хуллас, намунали мактабнинг намунали ишлари жуда мул. Бошқача бўлиши мумкин

Амир Тему́р номли мактабда

ҳам эмас. Соҳибқирон бобокалонимиз исми билан аталувчи билим маскани бутабарруқ номга муносиб бўлиши ҳам фарзла, ахир!

Феруза Абдусамад қизи.
Тошкент вилояти.

Суратларда: Амир Тему́р номли мактабда таҳсил олаётган ўғил-қизларнинг ҳар бир кунлари ана шундай завқли ўтади.

Р. АЛЬБЕКОВ суратга туширган.

Қибрай туманидаги Амир Тему́р номли мактабда таҳсил олаётган 1500 дан зиёд ўқувчиларга кўпчиликнинг ҳаваси келади. Чунки бу мактаб оддий мактаблардан эмас, нафақат туман, балки вилоятда ҳам кўзга кўринган мактаблардан.

Бу мактабдаги ҳар бир ўғил-қизнинг уз сеvimли машғулоти бор: кимдир мунтазам фаолият курсатаётган турли фан тугаракларига аъзо бўлса, кимдир хор ёки мақомчилар дастасида қўшиқ куйлайди. Куйи синф ўқувчилари эса «Гулчилик», «Моҳир қўллар» тугарагидаги машғулотларга зўр қизиқиш билан қатнайдилар. Ўқувчилар орасидаги таълим-тарбия ишлари ҳам мақтовга лойиқ. Турли фанларга ихтисослашган 14 та синф бўлиб, уларда ўқувчилар

уз қизиқишлари, қобилият ва иқтидорлари буйича билим оладилар. Юқори синф ўқувчиларига Тошкент Давлат Аграр университетининг малакали ўқитувчилари ҳам дарс утишади.

Одатда, кўпчилик болалар физика фанини ёқтиришмайди, бу фанни «жуда қийин, тушунарсиз фан ҳам дейишади. Бу мактабда эса, аксинча, физика — ўқувчиларнинг жону дили. Машғулотлар жуда эркин, қизиқарли баҳс ва мунозараларга бой бўлиб ўтади. Физик хосса-

чи-йуриқчи Шоҳида опа Буриева уз фанига нисбатан шогирдларини қизиқтира олган моҳир муаллимлардан.

— Буладиган бола, бошидан маълум, деганларидек, ўқувчиларим орасида иқтидорлилари талайгина, — дейди Шоҳида опа фахр билан. 9-лицей синф ўқувчиси Зиёвиддин Қурганов, Азиз Исмоилов сингари шогирдларимдан умидим катта. Фанимни диққат билан тинглаб утиришади. Утилган мавзунинг бирор ерини тушунмай қолишди-ми, савол беришади, яна тушунмаса, қайта сурашади. Амалий машғулотларда эса мени саволларга «кумиб тапшади», кези кел-

Абдулла ТУРДИЕВ

НАВОЙНИ БИЛАСАНМИ, БОЛАЖОН...

Навойни биласанми, болажон,

Анор доналардай пинҳона — тилсим.

Ана, кўзларингда балқди ҳаяжон,

Менинг ҳам кўзимда ҳаяжон сим-сим.

Навойни биласанми, болажон,

Ки, бир дастурхондир — очик, покдомон,

Беназир буюк зот, — фано билмас жон,

Юз буриб яшайди фақат Ҳақ томон.

Навойни биласанми, болажон,

Адлу дод тимсоли — билмас миннатни,

Лаҳжаси туркона — шап Ўзбекистон—

Бошига кўтариб яшар миллатни!

Алишер Навоий таваллудининг 555 йиллигига

Агар ҳикматга бўлса илмифотини, Ки бўлсун Нух умрига ҳаётини.

Алишер Навоийнинг болалик, ўсмирлик, йигитлик ва етуклик даври ҳақида ёзилган асарлар, ҳаётининг лавҳалар кўп. Шулардан бири академик олим Азиз Қасимовнинг «Алишер Навоий» номли кичик-кичик ҳикоялардан иборат китобидир. Қуйида ана шу асардан шоирнинг болалик йиллари ҳақидаги бир лавҳани келтирдик.

Хонақоҳ эшиклари ланг очиқ. Икки қаватли, узига яраша ҳашаматга эга гиштин иморатнинг деворларида қуёшга қараганда сон-саноксиз кичик-кичик дарчалар бор эди. Қалин деворлар ёзда иссиқни ўтказмайди, қишда эса унинг ҳароратини сақлайди.

ТАФТ ШАҲРИДАГИ УЧРАШУВ

Ёз охирлаб қолган бўлса-да, чаштгоҳ пайтларида қуёш ҳамон ерни яхшигина қиздиради. Сув сепилган кенг ҳовли салқин. Ҳовли этагидан ўтган ариқдан муздек эпкин уриб турибди. Муаззам қайрағоч, бақатеракларнинг барглари энгил шитирлайди.

Хонақоҳ ҳужраларидан бирининг олдидаги супагача тушалган гиламча устида нуроний бир мўйсафид ўтирибди. Унинг олдидаги мўйсафид хонтахтада чойнак-пиёла, икки-уч китоб турибди. У пиёладаги чойдан бир-икки хўплаб, тиззасидаги оқ китобни ўқишга тутинди.

Кучада болаларнинг шовқин-сурони эшитилди. Мўйсафид ҳорғин кўзларини китобдан узиб, кўчага боқди. Унинг серажин юзида ташвиш ифодаси пайдо бўлди. Хонақоҳнинг қаршисидаги карвонсарой майдонига катта бир карвон келиб тўхтади. Оғир юклар ортилган туялар ҳорғинлик билан чўкдилар. Уларга ортилган кажавалардан хотин-халаж, бола-чақалар тушишди. Эркаклар, у ён-бу ён югуриб саранжомлашга киришдилар. Кажаваларнинг безаклари тугунларнинг ҳажмдор ва кўплиги бу карвоннинг оддий савдогарлар карвони эмаслигини билдирар эди. «Омонлик ва тинчлик излаб йўл олган дарбадарлар бўлса керак», деб ўйлади чол. Бир оздан сўнг янги келганлар жойлашиб олишди. Сал ўтмай карвондаги бир тўда бола хонақоҳнинг салқин ҳовлисига тўпланишиб қувалашиб ўйнай бошладилар.

Уларни кузатиб ўтирган мўйсафид болаларни ёнига чорлади:

— Қани болаларим, бу ёққа келинлар-чи. Болалар нотаниш мўйсафиднинг овозини эшитиб чумчуқ галасидек тўзиб кетишди. Фақат 5-6 яшар бола қолди, холос. Унинг бошида оқ саллача, эгнида юлқа қизил матодан тикилган ихчам камзул, оёғида этикча. У чопқиллаб келиб қўлчаларини кўксига қўйганича салом берди.

— Ўғлим, отинг недур? — деб сўради мўйсафид.

— Алишер, — деди бола.

— Мактабга қатнайсанми?

— Қатнайман. Қуръоннинг Таборак сурасигача ўқиганман. Бола мўйсафиднинг саволларига бурро жавоб берар эди. Унинг узини тутуши, одоби мўйсафидга ёқиб тушди.

— Мен чақирганимда ўртоқларинг қочиб кетди. Сен эса ҳузуримга келдинг. Сўроқларимга яхши жавоб қилдинг. Шунинг учун сенга раҳмат. Умринг узок, бошинг омон бўлсин, Омин, фозил бўлиб яхши обрўга эришгайсан.

Мўйсафид билан суҳбат қилаётганини болалар бориб айтган бўлсалар керак, Гийсиддин етиб келди. У мўйсафидни таниб, эҳтиром билан саломлашди. Мўйсафид Алишерни кўп мактаб, уни яна дуо қилди. Шундан сўнг ота-бола у киши билан хайрлашиб, карвонсарой сари равона бўлдилар.

Йулда Алишер отасидан бу кишининг кимлигини, унга бу қадар ҳурмат кўрсатганининг боисини сўради.

— Бу киши машҳур олим, тарихчи Шарофиддин Али Яздий бўладилар! — дея жавоб берди Гийсиддин. У ўғлига олимнинг хизматларини, мартабасини тушунтирди.

Бу учрашув 1447 йили Тафт шаҳрида юз берди.

Алишер НАВОИЙ

*Бўлмас адабсиз кишилар аржуманд,
Паст этар ул хайлни чархи баланд.*

*Бошни фидо айла ато қошига,
Жисмини қил садқа ано бошига.*

*Кимки улўғроқ — анга хизмат керак,
Улки кичикроқ — анга шафқат керак.*

*Қулгуки ўз ҳаддидин ўлди йироқ,
Йиғламоқ андин эрур кўп яхшироқ.*

*Шоҳ ул эмаским, бошига қўйди тож,
Шоҳ ани билким, йўқ анга эҳтиёж.*

*Ростдир ул ким, назари тўғридир,
Ким илиги эғридир, ул ўғридир.*

«Ҳайрат ул-аброр»дан.

БУЮКЛИККА ЭЛТГАН БОЛАЛИК

Узининг хассос қалами, уткир зеҳни, нозик диди билан дунё адабиётида салмоқли из қолдирган Низомиддин Мир Алишер Навоий қачонлардир еш бола, бегубор гудак булганини тасаввур қилиш кишига бир қадар ғалати туюлади. Ваҳоланки, ҳар қандай буюк шахснинг уз болалиги булган. Ҳазрат Навоийнинг гудаклик йиллари хусусида ҳикоя қилиб беришни сураб, Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясига қарашли Алишер Навоий номли Адабиёт институтининг Навоий бўлими мудири, икки марта Беруний номи давлат мукофоти совриндори, профессор Абдуқодир Ҳайитметовга мурожаат қилдик.

— **Хурматли домла, маълумки, буюк шахсларнинг болалиги кўпчиликини қизиқтириб келган. Шу жиҳатдан олиб қараганда шеърининг султони ҳазрат Алишер Навоийнинг болалиги билан ҳозирги мактаб ўқувчилари ҳаётида қанчалар тафовут бор, деб ўйлайсиз.**

— Аввало шунини айтишим лозимки, буюк шахслар ҳаёти узгалардан фарқ қилгани каби уларнинг болалик йиллари ҳам бошқа болалар ҳаётига асло ўхшамаган тарзда кечган. Ҳазрат Навоийнинг болалик йиллари ҳақида гапирадиган бўлсак, узбек адабиётининг йирик намоёнаси, ёзувчи Ойбекнинг машҳур «Навоий» романи ва унинг асосида тайёрланган «Навоий» номли кўп қисмли видеофильмни эсламоқ жоиз. Ана шу асарда шоирнинг болалик йиллари тулалигича акс этган бўлиб, у ҳозирги болалар ҳаётидан кескин фарқ қилганини аниглаш мумкин. Халқимизда «Булалитан бола бошидан маълум» деган нақл бор. Бу нақл

аждоқларимизнинг асрлар давомида тарбия борасида туплаган тажрибаси натижасида вужудга келган. Масалан, табобатимизнинг султони Абу Али ибн Сино 10 ёшида Қуръони каримни ёд билган. Навоийнинг устози Абдурахмон Жомий уч ёшида унинг ота-онаси бармоқларини ҳавода ҳаракатлантириб ҳарфлар ҳосил қилишганда шоир қайси ҳарф ёзилганини айтиб бера олган. Бундай мисолларни келтиришимдан мақсад қадимда туркий халқларда бола тарбиясига жуда эрта киришилганини ва бунга жиддий эътибор қаратилганини таъкидлашдир. Алишер Навоийнинг буюк инсон бўлиб етишишида унинг тарбиясига катта эътибор берилгани, оиласидаги адабий муҳит сабабчи булган. Алишер ҳали гудаклик чоғидаёқ оиласида утадиган мушоиралар, турли мавзудаги баҳсларга қўлоқ тутиб утирар, бундай йиғинлардан олам-олам маънавий завқ оларди. Ҳозирги айрим болалар каби безорилик, вақтни бекор ўтказиш, дангасалик унга бегона булган. 7-8 ёшларида Алишер уша замоннинг машҳур мутафаккирларидан булган Фаридуддин Атторнинг «Мантиқ ут-тайр» асарини қизиқиш билан мутулаа қила бошлайди. Унинг ота-онаси эса бу асарни ўқиш болага оғирлик қилади, соғлигига зарар етказиши, дея хавф-сираб, китобни яшириб қўйишади.

Аммо Алишер бу пайтда қайта-қайта ўқийвериш натижасида тахминан 5000 сатрли «Мантиқ ут-тайр»ни ёд олиб қўйган, энди унга китобнинг кераги йўқ эди. Бундан ташқари у замонасининг машҳур шоирларидан булган Қосим Анварнинг шеърларини ҳам ёд биларди. Шу тариқа Навоийда адабиётга ихлос оша борди, тинмай шеър мутулаа қилиш, уни ёд олиш болада шеър ёзиш куникмасини ҳосил қилди. У туркий тил билан бир қаторда форсий тилда ҳам гузал байтлар бита бошлади.

— **Мактаб адабиёт дарслигидан маълумки, Навоийнинг «Оразин ёлқоч кўзимдин» сўзлари билан бошланувчи байтини устоз Лутфий мақтаган эди. Байт маъносига эътибор қиладиган бўлсак, шоир ишқий шеърларни ҳам жуда ёшлигидан ёза бошлаган экан-да.**

— Албатта, «Муҳаббат» деган бегубор туйғу Алишер қалбиде жуда эрта уйғонган. Боланинг Алишер Навоий даражасига етишида бу соф ҳиссиётнинг ҳам аҳамияти катта булган, дейиш мумкин. Шоир узининг болалигини эслаган асарларида бир қизини қаттиқ севгани, унинг мактабдан чиқишини кутиб турган пайтлари кўп булганини, қизга атаб шеърлар битганини ёзган. Бугунги кунда «Ялла» ансамбли ижро этаётган «Лолалар» қўшиғининг сузларини Навоий борйўғи 14 ёшида битган. Бу ишқий ғазални шоирнинг устози Саид Хасан Ардашер ҳам ёд олган эди. Умуман Алишер Навоий ёшлигида 50 минг байтдан кўпроқ шеърлар ёд билган бўлиб, уларнинг аксарияти ишқий мавзуда эди.

— **Алишер Навоий болалигида шахзола Ҳусайн Бойқаро билан дўст тутганини биламиз. Шу жиҳатдан олиб қараганда, шоир учун дўстлик фазилати қай даражада қимматли бўлган?**

— Дўстлик ҳамма жойда, ҳамма замонларда улутланиб келган. Алишер билан Ҳусайн уртасидаги муносабатнинг бирмунча узгачалиги бор. Бу дўстликнинг узига хослиги шундаки, иккала болани шеърят биллаштирган эди. Чунки Ҳусайн Бойқаро ҳам нозик таъбли шеърсевар ва шоир булган. Алишер билан Ҳусайн уртасидаги суҳбатлар кўпинча шеърят мавзусида кечарди. Навоий Бойқаронинг шеърят ихлосманди экани ҳақида узининг «Мажолис ун-нафоис» асарида ёзар экан, шахзодага бу қобилият унинг бобоси Амир Темурдан утганини, соҳибқирон шеър ижод қилмаган бўлса-да, кўп байтларни ёд билганини таъкидлаган.

— **Бугунги кунда Навоийни жаҳон ўқимоқда. Шундай экан, биз шоир асарларини яна мукамалроқ ўрганишимиз зарур. Ёш авлодни юртимиз ривожига хизмат қилувчи баркамол инсон сифатида тарбиялашда ҳазрат Навоий асарлари қай даражада аҳамиятли, деб ўйлайсиз?**

— Алишер Навоий асарларининг турган-битгани тарбия, ахлоқ-одоб, инсонийлик фазилатлари ҳақида. Айниқса, «Хамса»нинг беш дostonи, жумладан «Ҳайрат-ул-аброр», «Назм ул-жавоҳир», «Мажолис ун-нафоис» каби асарлар ҳикматлар билан йутрилган. Шоирнинг «Лисон ут-тайр» китобини эса айни болаларбоп дейиш мумкин, чунки бу асар, биринчидан, содда тилда ёзилган, иккинчидан, унда қўшлар тилидан қизқарди воқеалар баён қилинади. Таълим-тарбия борасида Навоийнинг «Маҳбуб ул-қулуб» асари бениҳоя қимматли. Чунки шоир уни умрининг сунгги дамларида, ҳаётни чуқур урганган, унинг аччиқ-чуқунини обдон туйган, керакли хулосалар қилган донишманд сифатида қозоғга туширган. Агар Навоий асарларини мавзуларга ажратадиган бўлсак, ундан инсонийлик фазилатларининг ҳар бири — камтарлик, ширинсуханлик, меҳнатсеварлик, садоқат, шафқатлилик, гузаллик, халқпарварлик, адолат, илм олишга интилиш, мардлик, дўстлик, сабр-қаноат кабилар ҳақида кўп нарса топиш мумкин. Масалан, шоир камтарлик ва саломатлик хусусида «Иzzат тиласан кўп дема, сихат тиласан кўп ема», яхшилик қилиш ҳақида «Ки ҳар ким аён этса яхши қилиқ, Етар яхшиликдан анга яхшилик», илм урганиш ҳақида «Билмагани сураб урганган олим, орланиб сурамаган узига золим» каби сатрлар битиб қолдирган, Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, ҳазрат Алишер Навоийнинг асарлари еш авлодни баркамол, уз юртини севувчи унинг тараққий этишига бор кучини бағишловчи инсон сифатида тарбиялашда бениҳоя катта аҳамиятга эга.

Абдумалик АБДУРАХМОНОВ
суҳбатлашди.

Орадан бир йил утиб, муаллимлик касби буйича бирмунча тажриба тушлаган Наби акани Қарши туманидаги олис қишлоқлардан бири — Муллақувватда жойлашган мактабга ишга юборишди. Узи туғилиб усган Лағмон қишлоғи билан Муллақувват оралиги тахминан йигирма беш-ўттиз чақиримлар булиб, пиеда беш соат юришга туғри келарди. Ҳафтанинг охири куни уйига келиб, ота-онасининг юмушларига қарашар, сунгра озроқ егулик оларди-ю, яна орқага қайтарди. Йилни яқин қилиш мақсадида қишининг эзин Қашқадарёни кечиб утар, бу Наби ака

учун одатдаги бир ҳолдай эди... Кеч куз булишга қарамай, уша куни уйига келганида ҳаво илиқ, қуёш чарақлаб турганди.

Аммо кечга бориб, кун совиди. Кучли шамол туриб, бир зумда осмонни булут қоплади. Оқшом тушар-тушмас, шатираб эмгир куйиб берди. Наби ака жунаш таралдудини кура бошлади. Уғлим олиб кетади деб, хуржунга у-бу нарсани жойлаётган онаси огриниб, дераза тирқишидан ҳавонинг авзойини кузатди. Зулмат куйнида эмгир шариллаб қуяр, ҳали-бериб тинадиган эмасди.

— Болам, нима қиласан энди? — дея суради онаси углидан, унга жони ачишиб, норози оҳангда. — Эрталаб барвақт йулга чиқсанг-чи? Қарагин, осмоннинг ости тешилди, тинадиган чути йуқ!..

— Эрталаб биринчи соатда дарсим бор, — деди Наби ака бамайлихотир. — Бормасам булмайди. Урнимга кирадиган одам йуқ, уқитувчи етишмайди. Сиз айтган маҳал йулга чиқсам, кеч қоламан, Болалар йулимни пойлаб туришади. .. Ярим тундан утиб жунайман, унгача тиниб қолар.

Бироқ эмгир кечаси билан тухтамади. Наби ака барибир жунайдиган булди.

— Шошма болам... — деди отаси, устига қалинроқ бирор нимани илиш учун урнидан тураркан. — Ҳеч булмаса, сани дарёдан утказиб қуяй!..

Кекса отасига Наби аканинг раҳми келди.

— Ҳалак булиб юрасизми? — деди хижолат чекиб. — Узим кетавераман.

Аммо отаси кунмади. Углини ёлғиз юборгиси келмай, биргаллашиб йулга чиқинди. Отаси эшакда, Наби ака яёв жунади. Улар тун қаърига сингиб, куздан гойиб булгунларига қадар онаси дарвоза олдида узоқ туриб қолди...

Дарёга етганларида, Наби ака оёқяланг булди ва почаларини тиззагача шимариб, сувга тушди. Дарё саёз булгани билан, сув ниҳоятда совуқ эди. Аввалига сезмади, бироздан сунг муздек сув суяк-суягигача утиб, аъзои-баданига қалтироқ кирди. Аксига олиб, эмгир қорга айлана бошлади. Дарёни кечиб, соҳилга чиқиб олишаркан, Наби ака отасига юзланди:

— Сиз энди қайтаверинг, — деди узини дадил тутишга ҳаракат қилиб. — Буёгига узим кетавераман...

— Йуқ, болам! — Жавоб қилди отаси. — Кулбангача

бориб, кейин қайтаман. Қара, ивиб кетибсан. Шамоллаб қолмасанг майлиди!..

Мактаб яқинидаги пастакки-на уй Наби аканинг кулбаси эди. Томи лойшувоқ қилинадиган бу кулбанинг ётоқ сиёғи йуқ, егинли кунларда доим чакка утавериб, куруқ жойнинг узи қолмасди...

Ҳозир ҳар иккиси шу туғрида фикр қилишаркан, Наби ака отасининг уни кулбагача кузатиб қуйишга қаршилиқ қилмасди, индамай қуя қолди. Отанинг углига жони ачир, буни Наби ака ҳам сезиб турар, бироқ у бундай шароитта аллақачонлар

ҳеч ким бирор нима деелмас, ҳаммасини яхши тушуниб тургани боис Наби ака, ҳар қанча қийин булмасин, ҳозирча шундай аҳволда яшаб, ишлашга мажбур эди...

Улар Наби ака яшайдиган уйга етиб келишганида, аллақачон тонг отиб қолган, замин юзини, томлар устини, дарахтлар шохини, умуман ҳамма ерни юпқа қор қоплай бошлаганди. Уйнинг ичига қараб булмасди. Чакка утиб, томчиламаган жой қолмабди. Турда, деворга тақаб йиғиб қуйилган курпа-тушакларгина куруқ эди, холос.

— Уғлим, турмушинг хароб

отаси. У ташқарига чиқиб, эшагига минаркан, тайинлади. — Совуқдан хушёр бул, буёғи катта қиш...

— Яхши, ота! — деди Наби ака. — Хавотир олмаг.

Уша йили қиш қаттиқ келди. Лекин муаллим мактабни, болаларни ташлаб ҳеч қасққа кетмади...

ОРАДАН АНЧА ВАҚТ УТИБ, кунлардан бир куни Наби акани халқ таълими булимига чақиринди.

— Сизни шу тумандаги «Ешкуч» мактабига утказмоқчимиз, — дейишди унга синчков назар ташлашиб. — Каманди қишло-

берган таърифи, эътибори, синф раҳбарининг тарбиявий соатларидаги ишлари каби қатор талбирлар шу дафтардан урин олади.

Олдинлари юқорида тилга олинган ишлар буйича алоҳида-алоҳида дафтарлар тутилар ва ҳар йили янгидан шундай қилишга туғри келарди. Энди эса бунинг ҳаммаси яхлит битта дафтарга киритиладиган, синф уқувчилари мактабни таомлаб кетгунларига қадар ундан фойдаланилаверадиган булди.

Муаллим математика фанини уқитиш буйича ҳам изланиб, яхши натижага эришди. Сонлар иштирок этган мингта мақол, нақл ва топшироқлар асосида қизиқарли уқув кулланимсини шакллантирди. Маскур кулланма муаллимнинг

узи ишлаётган Жамила Жумасева номли мактабнинг I-IV синфларида фойдаланиб курилганида ижобий натижа берди. Уқувчиларнинг математика фанига қизиқиши ортиб, ушлаштириш яхшиланди. Уқитувчи дарс жараёнида бир йула шу мақол, нақл ва топшироқларнинг мазмун-моҳиятини ҳам тушунириб беради. Наби аканинг шогирдларидан уқитувчилар Маруса Расулова, Қузи Жураев, Марҳабо Самадова, Дилором Умидоваларнинг шу қулланма буйича иш юритишлари туфайли уқувчиларнинг ҳам тарбиясида, ҳам билим олишида сезиларли узгариш юз бера бошлади...

Умр — оқар сув, дейдилар. Уни мазмуни утказиш инсоннинг узига боғлиқ. Наби ака умрининг қирқ йилдан купроғини муаллимликка бағишлади. Қийин даврни ҳам, яхши кунларни ҳам бошидан кечирди. Лекин машаққатли меҳнати, интилиш ва изланишлари ҳавога учгани йуқ. Асло! Бу касбни танлаб, нотуғри қилмаганини бугун тагин бир бор тан олиб турибди. Наби ака 1990 йили «Ўзбекистон халқ маорифи аълоҳиси» деган юксак номга муаясар булди. Орадан икки йил утиб, «Меҳнат фахрийси» нишони билан тақдирланди. Собиқ уқувчилари бугун халқ хужалигининг турли соҳаларида ишламоқдалар. Уларнинг купчилиги эл-юртга таниқли кишилар булиб етишди. Шу кишилар орасида вилоят ҳокимининг муовини Раим Раҳмонов, журналист Иззат Ҳикматов, вилоят муаллимлар малакасини ошириш илмгоҳининг раҳбари Саид Саъдуллаев, Қарши Давлат дорилфунуни уқитувчилари Ҳалима Аҳадова, Ботир Бозоров, шифокор Неъмат Суннатуллаев, яна унлаб касб эгалари бор...

Меҳнати елга учмади. Бу — муаллимнинг фахри!

Наби ака туққиз фарзанднинг меҳрибон отаси, йигирма беш набиранинг сеvimли бобоси ҳам. Қизлари — Сожида, Мавлуда, Венера, Тозагуллар ҳам ота касби — муаллимликни танлашди...

Ҳа, бу йулда чеккан азоб-уқубатлари бугун савоб булиб қайтмоқда. Бу — Наби аканинг бахти!..

Бахтиёр АШУРОВ,
«Қашқадарё ҳақиқати»
газетаси муҳбири.

«ЛАҒМОН»ЛИК МУАЛЛИМ

куникиб кетганиданми, шу топда узини эмас, уқувчиларини, уларга тушунтириш лозим булган дарс мавзуларини уйлаб борарди.

Наби ака қийналиб ишлаётганини яхши биларди. аммо уқувчилари... Улар эрта бир кун ажойиб кишилар булиб улгайишади. Бу аниқ. Ахир уларнинг эртаси деб, бугун катталар жонини жабборга бераётди. Албатта, яхши кунлар келади...

Шунинг узи унга таскин берар, кайфиятини кутариб, кучига куч қушарди.

Дарвоқе, унинг кулбаси... Бугун ҳафта давомида шу уйчада тунаб қоларди. Езда бир нави эди. Куз-қиш ойларида, айниқса, егингарчилик пайтларида совуқда қалтираб-титраб, эртасига утиладиган дарсларга тайёргарлик курар, сунгра анча вақтгача китоб варақлашга тушиб, уз устида ишлар, мактабларда уқув-уқитув ишларни яхшилаш буйича фикр-мулоҳаза юритар, шундай қилмаса булмаслигини аллақандай ички бир эҳтиёж билан сезиб турарди.

ку! — деди отаси утиришга ҳам жой тополмай. — Қуй, йиғиштир шу ишингни... Уқитувчилик қиламан деб, бунақа кун кечирганингдан кура... қуй, узимизда санга яраша бирор иш топилиб қолар. Бунақада бирон-бир дард орттиришинг ҳеч гапмас!..

Кийимларини алмаштиргач, баданига озроқ илиқлик юрган Наби ака узи учун қадрдон булиб туюлгучи хароба кулбасига бир қур назар ташлаб чиқаркан, сунг отасига қараб, сал кулимсираганча деди:

— Гапингиз туғри, ота! Лекин уқувчиларимга урганиб қолганман. Бари билимга чанқоқ болалар. Уларни ташлаб кетгани кузим қиймайди. Шу қиш утсин, ёзга чиқиб, тузукроқ бир жой топарман. Биласиз, ҳозир, колхознинг ҳам кули калта, ёрдам курсатолмайди. Шароит туғри келмади, деб қул силтаб кетиб қолсам, чидамсизлик қилди, деган гап тарқалади. Шуниси ёмон, ота!

Ота углига боқиб, узоқ жим турди. Қарнисила барваста,

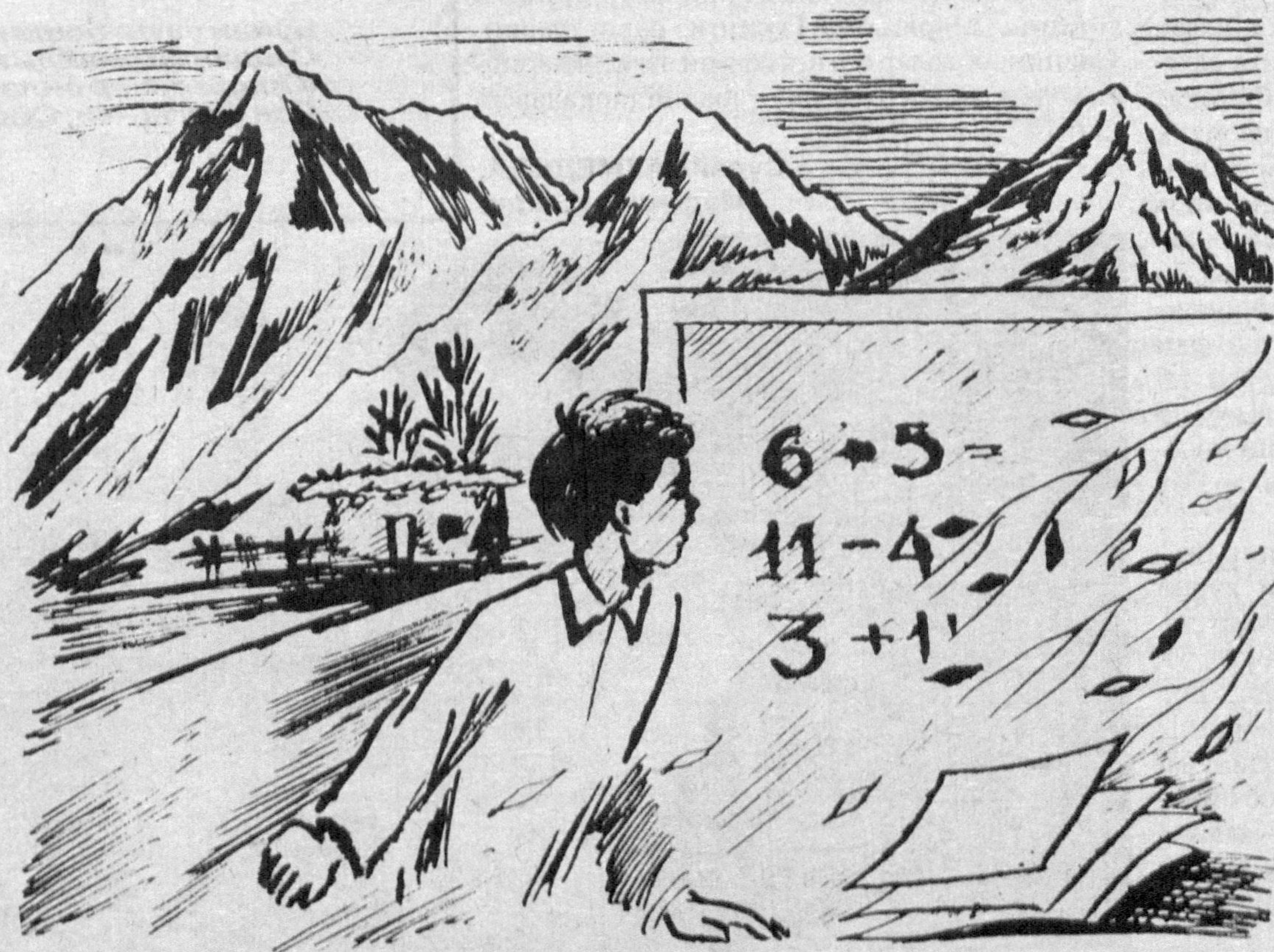
ғидаги мактабга.

— Нимага?

— Ҳар ҳолда, уйингизга яқинроқ жой... Узингиз ҳеч нима демаган булсангиз ҳам билемиз, Муллақувватда анча қийналиб ишладингиз. У ердагилар меҳнатингиздан хурсанд. Ишончимизни оқладингиз, раҳмат сизга!

Наби ака Каманди қишлоғида уч йилча ишлади. Кейин «Ешкуч» мактаби, муаллимнинг узи туғилиб усган Лағмон қишлоғига кучирилди. Сунгра мактабга шу ерда биринчи муаллимлик қилган татар қизи Жамила Жумасева номи берилди...

Шундан бери Наби ака шу даргоҳда ишлаб келади. Муаллим бу орада Бухоро Давлат муаллимлар олийгоҳининг математика куллиетида сирдан уқиб, уз билим ва малакасини оширди. Узоқ йиллик изланишлари бефойда кетмади. Синф раҳбарларининг кундалик иш дафтари буйича тузиб чиққан амалий услуби бугун кушлаб мактабларда қулланилмоқда. Масалан, синфда қанча уқувчи бор-

Наби аканинг шу курымсиз кулбада тунаб, кун кечирини бошқаларга ҳам маълум эди. Ростан-да, оғир шароитда яшаб ишлар, буни отаси ҳам, мактаб жамоаси ҳам билар, аммо қишлоқдаги одамларнинг турмуши ҳам пеш эмасди. Унга тузукроқ бир жой топиб беришнинг сира иложи йуқлиги учун бу ҳақда

чайир, бир сузли, иродаси кучли булиб вояга етган фарзанди кулиб турибди. У бундан ичида қувонди. Демак, меҳнатлари бекор кетмабди. Бугун уларнинг угли одам булибди. Минг қатла шукур. Бундай фарзанд ота-онага ҳам, эл-юртга ҳам оқибатли булади.

— Энди ман қайтай, — деди

лиги, уларнинг жинси, уй шароити, оилавий аҳволи, хулқи, муомаласи, тиришқоқлиги, ушлаштириши, мактаб жамоати ишларида қатнашиши, таланти, орзу-ҳаваси, қизиқувчанлиги, дарсдан сунг нима иш билан бандлиги, шунингдек, ота-оналар билан қилинган суҳбат, уларнинг уз фарзандларига

Болалар! Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси, гузорлик Хусанжон Аминовнинг «Менинг бароқ мушукчам», «Чўл лоласи», «Дунё бизнинг уйимиз», «Кўшиқ керак оламга», «Армонли гаплар» китобларини ўқиган бўлсангиз керак.
 Куйида «Аҳли ҳикматдан битилган шеърлар» туркумидаги насихатомуз шеърларни эътиборингизга ҳавола қиламиз.

Зинҳор юрма, юра кўрма,
 Ахлоқсизлар йўлидан.
 ***
 Қовоқ уйиб юрма зинҳор,
 Ярашмайди.
 Бундайларга дўстлари ҳам,
 Қарашмайди.
 Доим қувнаб, кулиб юргин,
 Кам бўлмайсан.
 Яхшиларнинг кўнглин овла,
 Хам бўлмайсан.

Меҳрибон бўл ўзгаларга
 Ҳурмат олгин.
 Дилкаш, асл инсонлардан
 Ибрат олгин!
 ***
 Ёмғир ёғса
 Қандай яхши,

Ўт-ўланнинг
 Жонидир.
 Барқ уради
 Бугдой, арпа,
 Ризқ-насиба
 Конидир.
 Жала куйиб —
 Сел ёғмасин,
 Зиён-заҳмат бўлмасин.
 Ҳаётимиз
 Ҳар бир дами,
 Умр учун
 Қимматдир.
 Яшамоқнинг
 Асл ўзи,
 Инсон учун
 Неъматдир
 Хусанжон АМИН.

Бу дунёнинг ҳамма иши,
 Ахлоқ билан битилган,
 Ахлоқи бор кимса ҳар дам,
 Олқиш олган, етилган,
 Ахлоқи йўқ одамлардан,
 Йироқ юрган яхшидир.
 Яшай десанг дуо олиб,
 Ахлоқнинг тут қўлидан.

Сиз эртақ айтардингиз. Бор экан-да, йўқ экан, оч экан-да, туқ экан. Бури баковул экан, тулки ясовул экан. Бир урмонда оққунгил бури, айёр тулки, мақтанчоқ ва қурқоқ қуён яшаркан. Кунларнинг бирида...

қахрамони шу қадар мунгли оҳангда гапирардики, беихтиёр ёнимда ухлаб ётган жажжи укамни, ошхонада куйманиб юрган онамни, нариги хонада дарс тайёрлаётган опажонимни яхши кўриб, уларга меҳрим товланиб кетарди.

Сиз эртақ

Сиз эртақ айтардингиз. мен бувижонимни эслардим. Улар кексайиб қолганларига қарамай кузойнак тақиб, меҳнатининг нозиклиги ва сермашаққатлиги сабабли бозорнинг олди ҳисобланадиган марғилоннусха куёвдуппи тикардилар. Ҳам эскича, ҳам янгича ўқиш-ёзиш қулларидан келганиданми, қанчадир пора Куръонни ёд олганликлари сабабми, ҳарқалай у кишини маҳаллада Зайнаб исмлири ёнига «отин» қушимчасини қушиб айтишарди...

Сиз эртақ айтардингиз, биз бундан оламда яхшиликка доимо яхшилик қайтишига, ростгуй, меҳнатсевар инсонлар доимо чиройли, кўркем кўринишига, Ватанни, одамларни яхши кўрган, онаси, опа-укаси, ака-сингилларига меҳр куйган инсон бахтиёр бўлишига, хуллас ҳамма эртақлар яхшиликка етаклашига гувоҳ булардик. Сизнинг ҳар куни оқшомда, «Ассалому алайкум, болажонлар!» деган мулоим овозингизни интизорлик билан кутардик.

Айттардингиз

Улар дуппи тикардилар, ҳар қатим тортганларида ингичка игнадан нафис, оппоқ излар тиззаларига маҳкамланган мато устига сеҳрлангандек тукиларди. Мен булсам, сабр-тоқат билан уларга термулганимча интизорлик билан эртақ бошлашларини кутардим. Бувим кўпроқ «Гуругли», «Авазхон», «Алпомиш» дostonларини, «Ёрилтош» эртагини айттардилар. Қайта-қайта эшитсам ҳам эшитгим келарверарди. Айниқса қахрамонларнинг эшитувчини йиғлатадиган ҳолатларида бувимдан ҳам уялиб утирмай, овоз чиқариб ҳузур қилиб йиғлардим. Ҳа-ҳа йиғлаганимда жудаям ҳузур қилардим. Ушанда бувим худди менга унчалик эътибор бермаётгандек булардилар. Бу менга жуда ёқарди.

Бизнинг доимо ёдимизда қолган эртақчи момомиз Марям она! Гурунгиз нурга тулсин. Сизнинг болалар онгига сочган эзгуликларингиз одамлардан одамларга абадий тарқалаверсин.

Сурайё АХМЕДОВА,
 Марғилон шахри.

Шеърли топишмоқлар

Сувда сузади эркин,
 Овоз чиқармас лекин.
 Шўрваси жуда ширин,
 Қани топгин-чи, Эркин?

(Балик)

Оёғи бир оз қинғир,
 Асалхўр жуда кўпол.
 Эртақлар паҳлавони,
 Топдингми, қани, Иқбол?

(Айик)

Ажиб куш бор, катталиги чаккимас,
 Хабарчи деб юритади халқимиз,
 Келар бўлса меҳмон, хўп шақиллайди,
 Болажонлар, қани номин топинг-чи?

(Ҳакка)

Бўйни узун, боши мағрур,
 Сувдан билмайди кўркүв.
 Юради виқор билан,
 Сен топгин-чи, Ойсулув?

(Фоз)

Анвар ЭШОНХУЖАЕВ.

<p>ТОНГ ЮЛДУЗИ Ўзбекистон болалари ва ўсмирларининг газетаси</p>	<p>Бош муҳаррир Умида АБДУАЗИМОВА</p>	<p>Таҳрир хайъати: Наримон ОРИФЖОНОВ, Феруза ЖАЛИЛОВА, Раҳима ШОМАНСУРОВА, Марат ШАФИЕВ, Сайридин ХОЛОВ (масъул котиб)</p>	<p>IBM компьютерида терилди ва саҳифаланди. Оффсет усулида босялди. Ҳажми 1 босма табоқ. Буюртма — Г -077. Қоғоз бичими — А-3. Босишга тошпирин вақти 19.00. Топширилди — 18.30</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Рўйхатдан ўтиш тартиби № 000137 • Манзилимиз: 700083, Тошкент шаҳри, Матбуотчилар кўчаси, 32-уй. • Телефон: 33-44-25
--	---	---	---	--